

Editorial

Král a české stavovské elity na prahu raného novověku

Lenka Bobková – Blanka Zilynská

Období na rozhraní pozdního středověku a raného novověku reprezentované vládou Jagellonců stále ještě skrývá řadu neprobádaných témat, jejichž prozkoumání by mohlo pomoci tento přelomový úsek českých dějin lépe interpretovat. Dramaticky se vyvíjel státoprávní koncept České koruny, která ve druhé polovině 15. století prošla několika krizemi panovnickými, společensko-politickými i náboženskými, jež se vzájemně prolínaly a ovlivňovaly. Po vymření lucemburského rodu císařem Zikmundem se na trůnu vystřídali dva Habsburkové, jimž byl dopřán jen krátký život. Nelehkou pozici měl i Jiří z Poděbrad, který přímo ztělesňoval těžce vydobyté právo na vyznání „podobojí způsobou“, zakotvené v tzv. basilejských kompaktátech. Náboženské problémy, ale i nejednotnost české šlechty stály za krizí vlády krále Jiřího a bojem o český trůn. Opakující se oslabení panovnické autority vedlo k růstu sebevědomí stavů ve všech zemích České koruny, nejvíce však bylo patrné u českých stavů, které se prosazovaly ve vnitřní i celokorunní politice.

Konsolidace České koruny v její unijní podobě a plném územním rozsahu ve stavu před rokem 1420 sice král Jiří dosáhl, ale neměla dlouhého trvání. Po Poděbradově smrti naopak nastala nejhlubší státoprávní krize, hrozící rozpadem Koruny. V letech 1479–1490 nad ní vládli dva králové Vladislav II. Jagellonský a uherský král Matyáš Korvín, jemuž podléhaly všechny korunní země kromě Čech! Překonání tohoto stavu nastalo v roce 1490, když po Matyášově smrti nastoupil na jeho místo Vladislav II. a vytvořil tak personální unii Korun uherské a české. Král si ale za svou rezidenci nezvolil Prahu, nýbrž Budín, a poskytl tak ještě větší prostor českým stavům, respektive šlechtě, prosazovat a realizovat její představu o politicko-mocenské podobě vztahu mezi panovníkem a stavy. Česká šlechta bránila nejen svá práva v rámci Čech, ale zasazovala se také o obnovu České koruny. Hájila při tom své přesvědčení, že české stavy stojí nad stavy ostatních zemí, což vyplývalo z centrálního postavení Českého království, k němuž jsou ostatní země připojeny a od něhož se odvozuje i moc českého krále. Od dynastického pojetí státu doby Karla IV. se tak Česká koruna posunula ke stavovské monarchii. Ta pak prošla radikálními změnami po nástupu Habsburků, kteří budovali centralizovanou monarchii rakousko-uhersko-českou s důrazem na silnou moc panovníka a provázenou novým pojetím vládního systému.

Príspevky vybrané do tohoto čísla našeho časopisu mapují některé problémy a události z těchto naznačených proměn a zároveň prezentují badatelské výsledky studentů či absolventů, kteří navštěvovali specializační semináře starších českých dějin v uplynulých letech. Nechtěli jsme, aby se jejich práce ztratily v množství závěrečných prací obhájených na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, a proto jsme jim poskytli prostor k publikování hlavních výsledků výzkumu v přepracované formě na

stránkách tematicky zaměřeného čísla časopisu *Historie – Otázky – Problémy*, které tak zrcadlí i jednu z profilací výuky historie.

Do prostředí českých stavů a jejich interakce s panovníkem směřují dvě biografické studie věnované předním osobnostem stavovské scény, jejich politické angažovanosti, postavení i osudům (David Koryta, Jan Dvořák). Další dva příspěvky zavádějí čtenáře do druhého nejvýznamnějšího města České koruny, do Kutné Hory. Z možností, které poskytuje zdejší bohatý archiv, se oba badatelé protнули v zájmu o vztah mezi městskou reprezentací a církevními záležitostmi, včetně výstavby chrámu sv. Barbory (Ondřej Holý, Ondřej Czadera). Studie Aleny Mertlové Kopřivové pak zavádí čtenáře až do doby panování Maxmiliána II. (1564–1576) a přináší cenný pohled na některé momenty jeho vlády prostřednictvím zpráv benátských vyslanců. Zatímco předchozí příspěvky spadají do období vrcholu stavovské monarchie, tato studie naznačuje posun vládní struktury směrem k vídeňskému centru a k panovníkovi a jeho dvoru.